

נחמד למקרא

לעילוי נשמת
האשה הצדקנית
מרת עליזה בת מוזל טוב ע"ה
למשפחת מלכא

פנינים מתוך הספר 'נחמד למקרא' העתיד לצאת לאור בעז"ה | פרשת חיי שרה

אבל כשאליעזר סיפר את הדברים, לא רצה להזכיר שמחפש דוקא אשה הראויה ליצחק, שמא יקלקלו את השידוך וכנ"ל, לכן פרש"י שאם לא יסכימו יקח מבנות ישמעאל או מבנות לוט, שאינן ראויות ליצחק, ולא פירש מבנות ענר אשכול וממרא.

ה' אלוקי השמים אשר לקוזני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר דבר לי ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחות אשה לבני משים" (כד, ז)

הנה, כששלח אברהם את אליעזר לקחת אשה ליצחק בנו, בירכו שישלח לו הקב"ה מלאך לשומרו ולהצליח דרכו.

ולכאורה, זהו המלאך שהרג את בתואל כשרצה לעכב, עי' רש"י להלן (פסוק נה). וכתב ה"שפתי חכמים" (שם, אות ב), שכשהביאו לפני אליעזר לאכול נתנו בקערה סם המוות, ומיהרו עליו לאכול כדי שלא ירגיש בדבר, אך אליעזר הרגיש בכך ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי, ובתוך כך בא המלאך וסבב הקערה, ובא סם המוות לפני בתואל ואכל ומת, עכ"ד. והיינו דכתיב (לעיל פסוק לג) "ויושם לפניו לאכול לא אוכל עד אם דברתי דברי".

ועי' ב"בעל הטורים" (פסוק לג) שכתב, דחז"ל דרשו כן מדכתיב "ויישם" כלומר "ויסם", מלשון סם. עוד כתב (שם), דהכא כתיב "ויישם", וביוסף כתיב (ג, כו) "ויישם בארון", רמז שרצו להמיתו וליתנו בארון.

ובאופן אחר יש לומר, דחז"ל דרשו כן מדכתיב ויושם "לפניו" לאכול, דהא לעיל מיניה (פסוק לב) כתיב "ומים לרחץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתו", ומדוע את האוכל נתנו רק "לפניו", ולא "לפניהם", אלא שלפני אליעזר נתנו את הקערה עם סם המוות, כדי שיאכל וימות.

❦

לפ"ז יש לומר, דענין זה רמזו בברכת אברהם לאליעזר - "הוא ישלח מלאכו לפניך", ד"מלאכו" בהיפוך אותיות הוא "מאכלו", ורמז לו, שאם יתנו מאכל "לפניך" דוקא ולא לפניהם, תרגיש בדבר ואל תמהר לאכול, והקב"ה כבר ישלח מלאך להצילך [ו"מלאכו" יהפוך את "מאכלו"], וכמו שבאמת היה, שבא מלאך וסבב הקערה ובתואל אכל ומת.

ובזה מדויק, לשון ה"מדרש אבכיר", "הניחו קערה לפניו, וסם המוות בתוכה. בזכות אברהם נתחלפה הקערה, אכל בתואל ממנה ומת". ולכאורה צ"ב, מדוע נתלה זכות זו דוקא באברהם, הא בפשטות הוא משום שיצא השידוך אל הפועל, ויהיה המשך וקיום לעם ישראל. ולנתבאר לעיל א"ש, דבזכות תפילתו של אברהם - "הוא ישלח מלאכו לפניך", שלח הקב"ה מלאך להחליף את הקערה, ואכל בתואל ממנה ומת.

"ואשביעך בה' וגו' אשר לא תקוז אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבם, כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחות אשה לבני ליצוחק" (כד, ג-ד)

יש לדקדק, דבתחילה (פסוק ג) אמר אברהם אבינו רק - "בני", ואילו לאחמ"כ (פסוק ד) פירט - "לבני ליצחק".

ונראה לומר, דבתחילה שאמר לו "לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני", לא הוצרך להוסיף "לבני ליצחק", דסגי במה שהוא "בני" שלא ישא כנענית, דהוא ברוך ואין ארור [כנעני] מדבק בברוך. אבל לאחר שאמר לו "כי אל ארצי ואל מולדתי תלך", לא סגי לומר ולקחת אשה "לבני", דאף הם אינם בכלל ארור, לכן הוסיף "לבני ליצחק", שאע"פ שהם אינם בכלל ארור, מ"מ אין זה מספיק, וצריך שיקח משם אשה הראויה "ליצחק" דיקא, ולא סתם אשה.

❦

והנה, כשסיפר אליעזר ללבן ובתואל את שליחותו למצוא אשה ליצחק, אמר (פסוק לו) "וישבעני אדני לאמר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני". והקשה ה"בית הלוי" (שם), למה שינה אליעזר ממה שאמר לו אברהם "לבני ליצחק", ואמר רק "לבני".

ויש ליישב [ויסוד הדברים מבואר כבר ב"בית הלוי", וע"פ דבריו ביארנו כאן בנוסח שונה קצת], דהנה נתבאר לעיל, שבאומרו "בני" נתכוון אברהם לאפוקי מבנות הכנעני, דבני ברוך ואין ארור מדבק בברוך, ובאומרו "ליצחק" נתכוון לאפוקי אשה שאינה ראויה ליצחק לפי מעלתו הגדולה, אף שהיא מארצו. וא"כ י"ל, דכשבא אליעזר וראה את לבן ובתואל, נתיירא להלל את יצחק שהוא צדיק גדול, שמא יקולקל השידוך עי"ז, לכן הסתיר ולא דיבר כלום ממעלתו של יצחק, ורק אמר "וישבעני אדני לאמר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני", כלומר, דרק דבר זה ביקש ממני, שלא אביא לו מבנות הכנעני שהם בכלל ארור.

❦

ועפ"ז יש מקום ליישב סתירה ברש"י, דהנה כשאמר אברהם לאליעזר (פסוק ח) "ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך ונקית משבעתי זאת", פרש"י (שם) "וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא". ואילו כשאליעזר סיפר הדברים ללבן ובתואל (פסוק מט) "ואם לא הגידו לי ואפנה על ימין או על שמאל", פרש"י (שם) "על ימין, מבנות ישמעאל. על שמאל, מבנות לוט, שהיה יושב לשמאלו של אברהם".

ויש לומר, דכשאמר אברהם לאליעזר "ונקית משבעתי זאת", כוונתו היתה לשבועה שלא לקחת מבנות הכנעני, אבל השבועה לקחת אשה הראויה ליצחק במקומה עומדת, ואולי זה הדגש ב"זאת" דמשמע מיעוט [עי' "דעת זקנים מבעלי התוספות" (שם)], לכן פרש"י שיקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא, שהיו בני בריתו של אברהם אבינו, כמו שנאמר לעיל (יד, יג) עיי"ש ברש"י. דאע"פ שהם כנענים, מ"מ אולי ימצא שם אשה הראויה ליצחק.

"ותכל להשקתו ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשנתת, ותמהר ותער כדה אל השקת ותרך עוד אל הבאר לשאב ותשאב לכל גמליו" (כד, יט-כ)

הנה, להלן (פסוק מב) נאמר "ואבא היום אל העין", ופרש"י (שם) "היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ" (סנהדרין צה.).

וצריך ביאור, דלפ"ז איזה צורך היה לגמלים לשתות, הא מסתמא אליעזר השקה אותם קודם צאתו, וכמו שדאג שיצאו זמומים, עי' רש"י לעיל (פסוק ז).

וצ"ל, דאעפ"כ היו הגמלים צריכים לשתות את מה שהחסירו משעת היציאה. אך א"כ, נתמעט בזה מעשה החסד של רבקה, שהשקתה רק מעט, והרי התורה באה לשבח אותה במעשה זה.

ונראה, דבאמת השבח הוא על מה שאמרה "גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשתות", שהרי חשבה שבא מדרך רחוקה ואעפ"כ היה בדעתה להשקות את כל הגמלים, אך בסופו של דבר לא טרחה הרבה בשביל הגמלים, ולכן לא נאמר אלא "ותשאב לכל גמליו" ולא הזכיר עד שכלו לשתות. וכן יש לדייק, ממה שנאמר "ותרך עוד אל הבאר לשאוב", דמשמע שרצה רק עוד פעם אחת [אחר שהשקתה את אליעזר] לשאוב עבור הגמלים, ולא יותר.

שו"ר שב"כ ה"אלשיך" בספרו "תורת משה" (פסוק יד), שהיתה רק ריצה אחת נוספת, אולם ביאר בדרך אחרת, וז"ל: "והאלוקים עשה כי לא נצרכת ללכת לשאוב אל הבאר, כי אם פעם אחת ותשאב לכל גמליו, וזה אומרו ותרך עוד, כי ריצה אחת היה שהיה עוד על הקודם ולא פעמים רבות, ונשתלח ברכה במעשה ידיה שהספיק לכל גמליו".

***

ושמעתי לומר, דיתכן שאליעזר לא הספיק להשקות את הגמלים, דמיד שבא לצאת לדרך קפצה לו הדרך, ולכן הוצרכו הגמלים לשתות, וא"ש מה ששיבחה התורה את רבקה במעשה חסד זה, דבאמת טרחה הרבה להשקות את כל הגמלים.

***

עוד שמעתי לומר, דקפיצת הדרך יכולה להתפרש שהגמלים הלכו מהר, שדרך שהיו הולכים בכמה ימים הלכו בכמה שעות, לפ"ז א"ש, דהוצרכו לשתות אע"פ שהיה זה בזמן מועט, כיון שהתאמצו הרבה מכפי רגילותם וכוחם.

אך ברש"י (סנהדרין שם, ד"ה קפצה ליה ארעא) מבואר להדיא לא כן, וז"ל: "קפצה ליה ארעא, כמו לא תקפוץ (דברים טו, ז), נתקצרה הארץ והגיע מהרה לארץ פלשתים", וכ"ה פשוט לשון חז"ל (שם) "שלשה קפצה להם הארץ". הרי דס"ל לרש"י שהארץ עצמה נתקצרה, ולא שהגמלים הלכו מהר יותר.

"ואבא היום אל העין ואמר ה' אלוקי ארזי אברהם אם ישך נא מצליו דרכי אשר אנכי הלך עליה" (כד, מב)

"ואזכא היום. היום ילאתי והיום צלתי, מכאן שקפלה לו הארץ (סנהדרין לה.). אמר רבי אחא, יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה, והרבה גופי תורה שלא נתנו לאלה צרמיזה" (צ"ר ס, ח).

יש להעיר, מדוע לא הביא רש"י האי דרשה "יפה שיחתן של עבדי אבות" וכו', בתחילת הכפילות, והיינו כשאמר אליעזר (פסוק לג) "לא אכל עד אם דברתי דברי ויאמר דבר", דאז התחיל לכפול ולספר את כל השתלשלות העניינים.

"ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובעדים ויתן לרבקה ומגדרת נתן לאויזה ולאמה" (כד, נג)

"ומגדרת נתן לאויזה ולאמה" (כד, נג)

צריך ביאור, אמאי נמנו הבגדים בסוף, וכי חשובים הם יותר מכלי כסף וכלי זהב.

ונראה, דהנה כשבני ישראל יצאו ממצרים נצטוו (שמות ג, כב) "ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלת" וכו', וכן נאמר (שם, יב, לה) "ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלת", ופרש"י (שם) "ושמלת, אף הן היו חשובות להם [חביבות עליהם] מן הכסף ומן הזהב, והמאוחר בפסוק, חשוב". וא"כ י"ל, דאף כאן נמנו הבגדים בסוף, מטעם "המאוחר בפסוק, חשוב".

[ראיתי שמקשים סתירה ברש"י, דבפרשת דברים (ב, לד) מבואר ברש"י, שכסף וזהב חשובים יותר מן הבגדים, עיי"ש. ויתכן לומר, דהנה רש"י (שם) לא איירי בכלי כסף וכלי זהב, אלא בכסף וזהב ממש, וא"כ י"ל, דכסף וזהב עצמם חשובים מן הבגדים, משא"כ ביחס לכלי כסף וכלי זהב, הבגדים חשובים יותר].

***

הנה, עמש"כ רש"י (כאן) "שהביא עמו מיני פירות של ארץ ישראל". מקשים העולם, הלא אסור להוציא לחו"ל פירות של ארץ ישראל, כמבואר ברמב"ם (פי"ד ממכירה ה"ה) "אין מוציאין פירות שיש בהן חיי נפש, כגון יינות שמנים וסלתות מארץ ישראל לחוצה לארץ".

ושמעתי ליישב, שאליעזר לקח את הפירות לעצמו כצידה לדרך, אלא שקפצה לו הדרך כמש"כ רש"י לעיל (פסוק מב), ובאותו היום הגיע אל ארם נהרים, ולא שהוציא במיוחד כדי להביא לבתואל ולבני ביתו. אך מלשון רש"י "שהביא עמו", לא משמע כן, דמשמע שהביא במיוחד להם.

וצריך לומר, דכיון דהוציא לצורך - שיתרצו לתת את רבקה ליצחק, שפיר דמי. עוד יש לומר, דהוציא פירות שאין בהן חיי נפש. עוד יתכן לומר, דרק לאחר שא"י נתקדשה בקדושתה, יש איסור להוציא פירותיה לחו"ל, אבל קודם לכן אין איסור.

"ויבאה יצזק האהלה שרה אמו ויקוז את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה ויזום יצזק אזורי אמו" (כד, סז)

"האהלה שרה אמו. ויציאה האהלה ונעשית דוגמת שרה אמו, כלומר והרי היא שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מערב שנת לערב שנת, וזכרה מצויה בעינה, וענן קשור על האהל, ומשמתה פסקו, וכשצאת רבקה חזרו" (צ"ר ס, עז).

הנה, מלשון רש"י "היה נר דלוק מערב שנת לערב שנת", משמע, דשרה אמנו הדליקה רק נר אחד לשבת קודש.

ויש לעיין בזה, דהא מנהג בנות ישראל להדליק שני נרות, אחד כנגד "זכור" ואחד כנגד "שמור", ומדוע שרה אמנו לא נהגה כן. והן אמת, דמדינא סגי בנר אחד כמבואר בשו"ע (א"ח, סי' רסג, א) "יהא זהיר לעשות נר יפה, ויש מכונים לעשות שתי פתילות, אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור". מ"מ מדוע לא נהגה שרה אמנו להדליק שני נרות, דהוי כהידור וחיבוב מצוה.